

Журналістыка

В. І. ДУБОВІК

СПЕЦЫФІКА ПРАЦЫ ў РАЁННАЙ ГАЗЕЦЕ

«Раёнка»... Простая, немудрагелістая і нават несамавітая газетка, якая выходзіць на чатырох палосах палавіннага фармата «Правды», тры разы ў тыдзень, колькасцю ўсяго ў некалькі тысяч экзэмпляраў. Аднак гэта вельмі сціплая па аб'ёму, тыражу і перыядычнасці — ды і па літаратурнаму афармленню і паліграфічнаму выкананню — прадстаўніца «малога друку» устойліва займае прыкметнае месца ў сістэме журналістыкі, таму што робіць вялікую, патрэбную і карысную справу. Здавалася б, працаваць у такім друку — адна асалода. У раёне адлегласці невялікія — усё пад бокам. Нахштальт як знаходзіцца ў цэнтры падзей, думак, настрояў. Ведаеш свой «аб'ект», яго сацыяльна-эканамічнае і культурнае аблічча, схему кіравання ім, характарыстыку палітычнай і грамадзянскай свядомасці насельніцтва. Ведаеш моцныя і слабыя бакі як рэальных, так і патэнцыяльных чытачоў і карэспандэнтаў, з якімі можаш асабіста сустрэцца калі хочаш і дзе захочаш. Лёгка заводзіць сувязі ўсюды і заўсёды, лёгка пранікаць ва ўсе і ўсялякія тайны, лёгка пралазіць ва ўсялякія «закулісы» — ведаеш усе хадзі і выходы. Ды, да таго ж, уважавідкі бачыш дзеянне кожнага твайго слова.

Аднак, калі зыходзіць з рэчаіснасці, работа гэта вельмі працаёмкая, па-трабуючая ўсяго часу, усіх сіл і думак, ускладнёна яшчэ і анамальнымі з'явамі, далёкімі ад журналістыкі. Прыходзіцца, бадай, штодзённа «садзіцца на тэлефон» або адпраўляцца ў паездку (звычайна — спадарожнікам шчасліваму ўладальніку машыны, а то і на старэнькім веласіпедзе або нават на «перакладных»), каб «гнаць радкі» і здаваць іх у набор прама з-пад пяра, іншы раз зусім у сырым выглядзе, без якога б там ні было «пераварвання», нават без зверкі з запісамі ў блакноце, што нярэдка прыводзіць да памылак.

Вузкая спецыялізацыя, хаця б па пэўнай тэматыцы, амаль немагчыма: сёння трэба выконваць адно заданне, заўтра — другое, паслязаўтра — трэцяе і г. д. — і ўсе тэрміновыя, і ўсе розныя. «Творчыя» даручэнні замотваюць настолькі, што «важдацца» з масавым чытачом, з пісьмамі і аўтарамі проста няма часу. (А на самацёку пошты, на «сааўтарстве», на «ліпавых» аўтарах, зразумела, далёка не ад'едзеш).

З-за пастаяннай перагрузкі не паспяваеш сачыць за навінкамі літаратуры, у тым ліку і спецыяльнай, нельга займацца самаадукацыяй. І, як вынік, — «раёнкі, у параўнанні з іншымі сродкамі масавай інфармацыі і прапаганды, прайграюць у якасці, грамадскай, шырыні і глыбіні публікацый.

Вядома, адзначаныя ненармальнасці і безліч іншых недахопаў звязаны з недасканалай арганізацыяй працы ў рэдакцыі, з адсутнасцю дакладнасці і канкрэтнасці ў планах, з беднасцю паліграфічнай базы. Акрамя таго, рабочыя штаты гэтых газет нешматлікія, як правіла, запоўнены слабымі супрацоўнікамі і не ўсюды акружаны належнай увагай і клопатам. Так, пастаянны састаў рэдакцыі — 7—8 чалавек. Пішуць двое-трое. А дзе астатнія? Аднаго-двух звычайна не хапае — «на вакансіі». Рэдактар або «засядае» (рэдка дзень абыходзіцца без гэтага), або раз'язджае па раёну ў ролі ўпаўнаважанага райкома ці райвыканкома. Адказны сакратар, акрамя таго, што яму належыць як арганізатару ўсяго працэсу выпуска газеты, яшчэ выкон-

вае функцыі машыністкі-стэнаграфісткі (прымае інфармацыю тэлеграфнага агенцтва па радыё і інш.), а таксама выпускаючага (размячае гарнітуру, кегль загаловачных шрыфтоў, абрамляе «уборкі» і «урэзкі», падганяе размеры матэрыялаў і інш.), паколькі гэтыя пасады ў штатным раскладзе не прадугледжаны. Адзін з загадчыкаў аддзела замяняе, па сутнасці, нямінальнага, фіктыўнага рэдактара. А тут з'явіцца ў патрэбны час чарговыя водпускі або экзаменацыйная сесія ў завочнікаў, хто-небудзь захварэе, хтосьці адрываецца «на буракі» і іншыя «шэфскія мерапрыемствы» — і з маленькай сям'і сабраць па пяру, з агульнага строю пішучых выбывае яшчэ некалькі баявых адзінак. Так што «начальніку штаба», як называюць у звычайным выразе адказнага сакратара (а лепш сказаць — «шэф-повару» рэдакцыйнай кухні), часам працаваць няма з кім; газета робіцца наспех, у абстаноўцы хранічнага дэфіцыту часу, і... з нічога («загону» у такіх жорсткіх умовах не бывае). Адсюль — напружаны рытм, цякучка, шпаркасць, якая стварае бачнасць апэратыўнасці.

Далей. Супрацоўнікі, якія знаходзяцца ў штаце, як гэта ні парадасальна, менш за ўсё падрыхтаваны прафесійна. Многія з іх маюць партыйна-палітычную, педагогічную або вышэйшую тэхнічную адукацыю, многія — агульную або спецыяльную сярэднюю і толькі нямногія — журналісцкую. Няма і такіх, у каго няма ні дыплама, ні атэстата сталасці, а ёсць толькі сякі-такі вопыт ды якая-небудзь савпартшкола або курсы. Многія з іх апынуліся тут па накіраванню райкома партыі: гэта хутчэй за ўсё былыя партыйныя, савецкія або камсамольскія работнікі, настаўнікі, спецыялісты — работнікі вытворчасці, у якіх дзве галоўныя вартасці: працаздольнасць і адказнасць, не лічачы таго, што яны згадзіліся, пажадалі памяняць прафесію. Іншыя трапілі сюды выпадкова: большай часткай гэта выпускнікі-школьнікі; па іх словах, «прывабіла рамантыка прафесіі журналіста», «захацелася зрабіцца пісьменнікам», «захапіла перспектыва пабачыць розныя мясціны і розных людзей» і г. д. І толькі нямногія прыйшлі па запрашэнню самой рэдакцыі або па ўласнай ініцыятыве, таму што адчулі прызвание, схільнасць да творчай, літаратурнай працы, на бліжэй канец — могуць хоць трохі вартую заметку напісаць. Наўрад ці можна чакаць ад такога кангламератнага калектыву дружнай і плённай дзейнасці. І ці дзіўна, што адказы сакратар вельмі часта вычytвае, выпраўляе, а то і перапісвае нанова рукапісы сваіх жа калег?

Цяпер — аб увазе да запатрабаванняў «чалавека з пяром». Будзем шчырымі: жыццё ў раёне наогул несалодкае, а тым больш — жыццё газетчыка; толькі работы па горла (і поўнач, і світанак могуць застаць яго за сваёй справай), і работа ўся нервовая, быццам выпрабаванне на знос. Але вось рэдакцыі звычайна не могуць прапанаваць сваім супрацоўнікам самых элементарных зручнасцей: кватэру, кабінет, здавальняючы аклад, пуцёўку ў санаторый або дом адпачынку, месца ў дзіцячых яслях або дзіцячым садзіку і іншае. І ў існуючых умовах рэдактар вымушаны падбіраць і залічваць у штат прэтэндэнтаў не па журналісцкіх якасцях, а па крытэрыях сямейна-бытавога ці аналагічнага характару, рапшаючы сярод якіх — наяўнасць жылля ў райцэнтры. Дарэчы, жыллёвы крызіс — адна з прычын таго, чаму ў раён не едуць або прыязджаюць ненадоўга дыпламаваныя «ўніверсанта», чаму мала ахвотнікаў перайсці сюды з абласных і рэспубліканскіх газет і чаму наогул у рэдакцыях вялікая цякучасць кадраў: адораная, таленавітая моладзь тут доўга не затрымліваецца. А ў чым першапрычына ўсяго гэтага? Яна заключаецца ў тым, што мясцовыя Саветы часта не маюць рэальнай магчымасці праявіць клопат, тым больш — калі трэба штосьці зрабіць неадкладна, зараз жа. Дзе ж выхад? Пакуль што ён бачыцца ў прызнанні рэдакцыі структурным падраздзяленнем райкомаўскага апарата з усімі вынікаючымі адсюль выгадамі, а таксама ў мэтайм накіраванні на вучобу ў ВНУ кандыдатаў з тутэйшых жыхароў (рабселькораў і абітурыентаў).

Калі ўжо размова зайшла аб сацыяльнай неабароненасці журналістаў-«раёншчыкаў», дзеля справядлівасці трэба ўспомніць і аб цяжках маральна-псіхалагічнага парадку: не заўсёды гэтыя людзі ўдастойваюцца заслужанага гонару і маральнай падтрымкі, не ўсюды яны карыстаюцца аўтарытэтам у кіраўніцтва. Ці не таму, тлумачачы сваю нясмеласць, памяркоўнасць, а то і паслужлівасць, некаторыя з іх прывычаны, не задумваючыся над горкім значэннем сказанага, вымаўляюць банальную фразу: «Нам тут жыць!»

Не ўдаючыся ва ўсе тонкасці-складанасці адносін паміж райкамам і рэдакцыяй, падкрэслім толькі, што яны, гэтыя адносіны, змяняцца да лепша-

га, калі будуць грунтавацца на давер'і, на глыбокай павазе да нялёгкай і неспакойнай працы газетчыкаў. Адным словам, кадравым пытаннем трэба заняцца ўсур'ёз і ўсебакова. У некаторай ступені вырашае гэту праблему нядаўна адкрытае пры завочным факультэце журналістыкі БДУ спецыяльнае аддзяленне, дзе вучацца ў асноўным «раёншчыкі» з вышэйшай, але не прафесійнай адукацыяй.

Па ўсёй верагоднасці, ёсць сэнс аднавіць газетныя аддзяленні пры партшколах, стварыць журналісцкія тэхнікумы, арганізаваць пры Усесаюзнай акадэміі сельскагаспадарчых навук імя У. І. Леніна і сельскагаспадарчых ВНУ рэдактарскія аддзяленні, а таксама пастаянна дзеючыя курсы перападрыхтоўкі кіруючага саставу, увесці абавязковую вытворчую практыку-стажыроўку «раёншчыкаў» ў рэспубліканскіх, краевых і абласных газетах, заснаваць спецчасопіс, напрыклад, «Раённы друк», які быў бы настаўнікам і выхавацелем мясцовых журналістаў.

Бясспрэчна, трэба мадэрнізаваць традыцыйныя формы вучобы: «Дні рэдактара» (з дакладамі партыйных, савецкіх і гаспадарчых кіраўнікоў, вучоных, спецыялістаў, кваліфікаваных журналістаў, уласных карэспандэнтаў цэнтральных газет, з расказаў рэдактараў або іх намеснікаў аб сваім вопыце); семінары адказных сакратароў (з лекцыямі і абменам думкамі аб выйгрышнай падачы матэрыялаў, аб арыгінальнай вёрстцы, аб прыгожым знешнім выглядзе выдання і з своеасаблівым конкурсам: хто больш удала склалася макет чарговага нумару); семінары-нарады метрапалітаў (з конкурсам на лепшае афармленне і паліграфічнае выкананне паласы); куставыя сход-лятучкі (з разборам кожнай з 2—5 газет па раздзелах: тэматыка, мова, жанры, вёрстка — сіламі крытыкаў-аглядальнікаў з рэдакцый суседніх раёнаў, а таксама вобласці і рэспублікі) і інш.

Чаго б гэта ні каштавала, любой цаной трэба дабіцца, каб раённыя рэдакцыі, дзе кожны работнік на ўліку, мелі супрацоўнікаў маладых, мабільных, ідэалагічна сталых і граматычных, якія валодалі б некалькімі «сумажнымі спецыяльнасцямі» і гатовы былі б да ўзаемазамыняльнасці, а галоўнае — умелі думаць і пісаць хутка і добра. Будуць такія кадры — будзе і аддача.

Жыццё вучыць, што «раёнка» павінна ў асноўным будавацца на матэрыялах рабочых і сельскіх карэспандэнтаў, партыйнага і савецкага актыву, а таксама пісьмаў працоўных. І гэта для яе — з прычыны малалікасці штатнага апарата — элементарна: без добрай падмогі з «народа» яна можа аказацца нежыццяздольнай як орган грамадскай думкі, як інструмент пазнання, выхавання і кіравання, які абслугоўвае вялікі калектыў, існуе для гэтага калектыву, і рызыкуе вырадзіцца ў «дырэктыўнае выданне», у ведамасны бюлетэнь, лісток, які цалкам запаўняецца афіцыйнымі «паперамі», рашэннямі і інструкцыямі мясцовых арганізацый, справаздачкамі з розных сходаў і пасяджэнняў, усякага роду спісамі, зводкамі, тэхналагічнымі схемамі, што мала хваляюць чытацкую масу. Бо маецца на ўвазе такая падмога, якая нясе тэмы для сур'ёзнай размовы, свежыя думкі і яркія факты, а то і сакавітыя словы, здольныя дайсці да розуму і сэрца кожнага.

І яшчэ аб адным. Чытачу «раёнка» неабыхава, хто з'яўляецца яе актывістам: у раёне ж амаль усе адзін аднаго ведаюць. Даўно заўважана, што калі гэта вядома, паважаны чалавек, то і адносіны да таго, аб чым ён піша, як правіла, больш пачцівыя, з большым даверам. Значыць, задача журналістаў заключаецца ў прыцягненні: вырашчванні памочнікаў сабе з аўтарытэтных жыхароў данай мясцовасці: перадавых сялян і рабочых, дасведчаных спецыялістаў, вучоных-практыкаў, сапраўдных камуністаў-кіраўнікоў — і ў падтрыманні пастаянных творчых кантактаў з імі.

Гэта аксіёма: калі рэдакцыя не атрымлівае пісьмаў, што так і просяцца на старонкі газеты, значыць яна не ўзнямае гарачых пытанняў, якія закранаюць, хваляюць людзей. Аднак многае залежыць і ад адносінаў супрацоўнікаў да паступаючай карэспандэнцыі, ад таго, як яны вядуць улік, як правяраюць і «апрацоўваюць» яе, як робяць разбор і адказваюць адразу і г. д. Усё гэта і ёсць барацьба за багатую і разнастайную рэдакцыю, за тое, каб з дня на дзень яна становілася цікавейшай, больш значнай, каб разам са скаргамі, просьбамі, «трывожнымі сігналамі» пайшлі «адпраўлены», пасланні, поўныя глыбокіх ідэй, цікавых назіранняў, прыкладаў высокай самасвядомасці савецкага чалавека, яго турботы за справы свайго калектыву, за лёс краіны. Па сутнасці, размова ідзе аб тым, каб ператварыць гэтыя газеты ў сапраўдную, самую шырокую трыбуну, якая здольна адлюстраваць погляды, думкі і настроі як мага большай колькасці людзей, фактычна забяспечыць дэмакратычныя правы працоўных у галіне друку.

Таму партыя ад пастановы да пастановы настойліва прад'яўляе раён-ным журналістам такія патрабаванні: улічваць агульнаадукацыйны і культурны круггляд чытачоў, іх вытворчыя, духоўныя, бытавыя, узроставыя і іншыя асаблівасці; карпатліва працаваць з пісьмамі ў рэдакцыю, з рабселькорамі і няштатным аўтарскім калектывам; няспынна ўдасканальваць сваё прафесіянальнае майстэрства. У сілу вядомых спецыфічных прычын гэтыя патрабаванні для «раёншчыкаў» з'яўляюцца больш вострымі, злабадзённымі, чым для іх калег з «буйнафарматных» газет.

Н. А. СНИЦЕРЕВА

МАССОВАЯ КРЕСТЬЯНСКАЯ ГАЗЕТА «БЕЛОРУССКАЯ ДЕРЕВНЯ» (1921—1925)

15 января 1921 года вышел в свет первый номер газеты ЦК КП(б)Б и Минского окружкома «Белорусская деревня» как приложение к газете «Звезда». Именно этому приложению, рассчитанному на читателей-крестьян (с марта 1924 года «Белорусская деревня» — самостоятельное издание), суждено было стать первой белорусской крестьянской массовой газетой.

Составить полное представление о «Белорусской деревне» затруднительно, так как значительная часть ее номеров не сохранилась¹. Однако анализ сохранившихся номеров позволяет выявить те методы и средства, которые использовала редакция, чтобы максимально приблизить газету к крестьянским массам и таким образом содействовать воплощению новой экономической политики на селе.

До 1924 года «Белорусская деревня» выходила на русском языке, затем — на белорусском и русском. Передовые статьи для газеты готовила, как правило, редакция «Звезды», она же обеспечивала «Белорусскую деревню» политической информацией. Материалы рубрик «По Красному Союзу» и «В чужих странах» перепечатывались из центральных газет. Все остальное содержание газеты составляли собственно редакционные материалы, статьи сельских политработников и специалистов, письма сельской интеллигенции и крестьян.

«Белорусская деревня» была рассчитана на распространение среди населения, которое в основной своей массе было неграмотным. Газета должна была заинтересовать читателя не только своим содержанием (чаще всего через ее «чтецов»), но и оформлением; приспосабливаясь к его уровню, вкусам, не опускаться до этого уровня, а поднимать крестьян, воспитывать, неназойливо и доброжелательно учить. Только так могла «Белорусская деревня» выполнять свою агитационно-пропагандистскую и организаторскую функцию. И редакция, как подтверждает содержание сохранившихся экземпляров газеты, делала все возможное, чтобы повышать политическую и социальную просвещенность крестьян и выполнять актуальные требования времени.

Прежде всего необходимо было подготовить в деревне своего читателя. Это была серьезная проблема: часто крестьянин не мог даже купить газету из-за ее высокой цены, кроме того, и доставка газет в деревню была крайне затруднена. Далеко не всегда был понятен крестьянину и язык газеты. Редакция признавала: «Крестьянин редко писал в газету. Статьи были слишком общие, крестьянин мало получал практических ответов на мучившие его вопросы». И газета налаживает постоянную связь, учится вместе с читателем. Так, в ней помещается целый ряд статей: «Как читать газету», «Как писать в газету», «Как умело использовать газету», «Язык живой газеты». В них даются рекомендации клубам-читальням, как учить читать газету: «Крестьянину тяжело разобраться в газетных телеграммах и статьях. Разъясняя непонятные читателю слова, налаживая чтение вслух, выпускная живую газету, изба-читальня внедряет в крестьянские массы одну политическую истину за другой» («Б. д.» 21.09.1922). Редакция объясняет, что, читая газету, следует учитывать запросы слушателей, выбирать тот материал, который их интересует. Газета часто обращается непосредственно к неграмотным крестьянам с призывом учиться читать, чтобы писать и поддерживать газету своим участием и советом: «Надо выяснять, что в газете исправить, что интересует крестьянина больше всего, какие вопросы надо осветить, что можно выбросить... Каждый крестьянин может и должен указывать редакции на ошибки, промахи, недочеты. Только при таких указаниях